

Українська мова

УДК 811.11.112

Марченко Т.А.

доцентка кафедри іноземних мов

Сумського національного аграрного університету

ЕВФЕМІЗМИ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

У статті розглядається питання функціонування англійських та українських евфемізмів на сучасному етапі розвитку лексичної системи обидвох мов. Аналізуються різні методики дослідження евфемізації лексичних одиниць української мови. Подається порівняльна характеристика вживання англійських та українських евфемізмів у різних мовних стилях. Розглянуто різні шляхи утворення евфемізмів в українській мові та їхні види. Лексичний матеріал добирався із таких джерел (соціальні мережі, інтернет-ресурси тощо), щоб описати сучасний стан розвитку евфемізмів двох мов. Завдяки порівняльній характеристиці показано достатній розвиток лексичних систем мов для сприйняття будь-яких викликів сучасного суспільства, а також подібність використання мовних засобів у різних споріднених мовах. Особливу увагу приділено інтернет-спілкуванню як найрозповсюдженішому типу сучасної комунікації. На жаль, не всі сфери було схарактеризовано, що дає можливість продовжити наукові розвідки в цьому напрямку, результатом яких може бути ґрунтовне дисертаційне дослідження. Скорочення та аббревіація, акроніми характеризуються як невід'ємні складові сучасного процесу евфемізації, вживання яких набуває все більшого поширення в англійській та українській мовах. Проте залишається великий сегмент інтернет-спілкування, де евфемізація проходить повільно. Запропоновані таблиці допомагають швидше та наочніше сприйняти поданий матеріал. Також приділено увагу спілкуванню у соціальних мережах, де процеси евфемізації мають свої особливості. Матеріали цієї розвідки можуть бути використані для лексикографічної роботи, а також для порівняльного

лінгвістичного аналізу, оскільки процеси розвитку двох мов є безперервними і потребують постійного аналізу. Результати дослідження підтверджують теорію про щодалі більшу компресію мовних одиниць, яка викликана необхідністю заощаджувати час та об'єми спілкування.

Ключові слова: евфемізм, ідіоми, інтернет-спілкування, стиль мовлення, маскування, соціальні табу.

Постановка проблеми. У сучасному світі процеси комунікації зазнають постійних змін, пов'язаних зі швидким розвитком передових технологій, пришвидшенням ритму життя, збільшенням тиску зовнішнього світу на свідомість людини. Мова реагує на ці зміни швидко, проте часто непередбачувано, виходячи за межі літературної мови, що виражається у нецензурних висловлюваннях, безтактних та принизливих для мовців репліках. Проте надзвичайно прогресує зворотній напрямок розвитку мовлення - це його евфемізація. Широка евфемізація нелітературного лексикону пов'язана з шаленим перенасиченням такого роду лексикою, втомою від нецензурної одноманітності: «...там [в Європі] уся ця лексика вже втратила свою яскравість...це суспільне занепокоєння щодо пандемічного поширення нецензурщини у різних сферах українського соціуму» [5, с. 13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями питань евфемізації переймалися багато європейських та американських учених (Е.Бенвеніст, С.Відлак, Б.Ларин, Дж.Фрезер, Дж.Апдайджен, Л.Блумфілд, А.Додд, Р.Холдер та ін.), а також українських дослідників (Л.Булаховський, З.О.Дубинець, А.С.Григораш, В.П.Олексенко, О.Реформатський, Л.Ставицька, П.Стасинська, О.Януш, та ін.).

Постановка завдання. Надзвичайно широко процес евфемізації застосовувався у творах художньої літератури, де евфемізми допомагає письменникам передати ті ідеї, які стали соціальним табу та їх занадто соромно згадувати безпосередньо. Письменники майстерно вибирали відповідні слова, щоб посилатися та обговорювати тему, яка інакше не може бути опублікована через сувору соціальну цензуру, наприклад, з причин

релігійного фанатизму, політичних теорій, сексуальності та смерті. Таким чином, евфемізм є корисним інструментом, який дозволяли письменникам образно писати про складні питання. На сьогодні процес евфемізації поширюється і на інші сфери функціонування мови: евфемізація усного мовлення забезпечує толерантне спілкування, робить його багатшим, сприяє формуванню поваги мовців.

Виклад основного матеріалу. Тож, особливої ваги в усному спілкуванні набувають евфемізми (грец. *euphēmismós*, від *eu* - добре і *phēmi* - говорю - емоційно нейтральні слова або вирази, вживані замість синонімічних їм слів або виразів, які здаються мовцеві непристойними, грубими чи нетактовними [2, с. 421]). «Евфемізми – це своєрідні маскування, словесне кодування з метою пом'якшення повідомлення. Вони використовуються для заміни явищ, предметів об'єктивної дійсності не звичайними словами, а описовими, прикрашеними, естетичнішими. За допомогою евфемізмів уникається комунікативний дискомфорт»; «Словесні табу та евфемізми виникають у мовленні в результаті заборони на використання слів сакрального або ж негативного змісту й формують комунікативну поведінку будь-якої культури» [3, с. 328]. «...найважливішою і основною функцією евфемізмів є мета їхнього вживання, тобто подання неприємної дійсності у приємнішому світлі» [4, с. 283]; «За принципами естетики у суспільстві не прийнято говорити про деякі фізіологічні акти, назви яких вважаються непристойними та брутальними. Слова, що їх позначають, виключаються з мовної практики вихованих людей; замість них залучаються спеціальні вислови, що відбивають певні норми пристойності» [6]. До ряду евфемічної лексики близькими є обсенізми та сексуалізми: «Обсценною лексикою прийнято називати табуйовані (заборонені) непристойні (недруковані, нецензурні, нелітературні) слова і вислови» [5, с. 16].

Термін *евфемізм* позначає ввічливі, непрямі вирази, які замінюють слова та фрази, які вважаються суворими та неввічливими, або які підказують щось неприємне. Евфемізм - це ідіоматичний вираз, який втрачає свої буквальні

значення і посилається на щось інше, щоб приховати свою неприємність. Наприклад, «kick the bucket» (дослівно «вдарити відро») - це евфемізм, який описує смерть людини. Крім того, багато організацій використовують термін «скорочення», щоб уникнути неприємного «звільнення» для своїх працівників.

Евфемізм багато в чому залежить від соціального контексту ораторів та письменників, де вони відчувають потребу замінити певні слова, які можуть виявити бентежні для конкретних слухачів чи читачів у певній ситуації. Евфемізми української мови обслуговують багато сфер суспільного життя: евфемізми живого мовлення (*наставляти роги*), літературні евфемізми (*іти до праотців*), політичні евфемізми (*країни третього світу*), медичні евфемізми (*діти сонця*), дипломатичні евфемізми (*долларова дипломатія*), соціально-моральні та суспільно-естетичні евфемізми (*язвочка, акт, стукати*), військові (*Антитерористична операція, Операція Об'єднаних Сил*) тощо.

Існують різні методи утворення евфемізмів: «Окрема група лексем через природні закони семантизації лексичних одиниць (розширення значення) використовується для називання неблагозвучних реалій позамовної дійсності (об'єктів, предметів, якостей, ознак), переходячи до евфемізмів» [3, с. 333]. Евфемізм маскує грубий або невірний вираз, але передає концепцію чітко і ввічливо. Для створення такого роду евфемізмів використовують кілька методик:

1. Це може бути у вигляді скорочень, таких як *О. (запах тіла)* та *W.C. (туалет)*;
2. Іншомовні слова можуть бути використані для заміни неправильного виразу, такого як *faux (підробка)* або *faux pas (нерозумна помилка)*;
3. Іноді евфемізація відбувається за рахунок абстрактного опису, наприклад, *перед тим, як я піду* (перед смертю);

4. Вони також можуть бути непрямими виразами, що замінюють прямі, які можуть здаватись образливими, як-от *зад* (*задній прохід або попа*), *спідне* (*спідня білизна*);
5. Використання довших слів або фраз також може замаскувати неприємні слова, такі як *метеоризм* (*пердіти*), *потовиділення* (*упріти*) або *психічні проблеми* (*здуріти*);
6. Використання технічних термінів може зменшити грубість певних слів, таких як *gluteus maximus* (*спинка, зад, сідниці*);
7. Навмисне неправильне вимова образливого слова може зменшити його гостроту, наприклад, *darn* (*damn*) і *shoot* (*shit*).

Українська мова надзвичайно багата на евфемізми (ті ідіоматичні вирази, що вживаються як у розмовному мовленні, так і в художніх описах), проте дуже часто із-за своєї багатокомпонентності вони замінюються на стислі та брутальні однокомпонентні російські. За мірою впливу на мовця, за глибиною сприйняття українські евфемізми переважають: *трясця твоїй матері, а щоб тобі очі повилазили, сто голок тобі у печінку, цур тобі й пек, а щоб ти дітей своїх не діждала побачити, закрий пельку на петельку, а щоб у тебе всі свині повиздыхали, щоб тобі язик всох, та на хіба воно треба* тощо.

Не піддається процесу широкої евфемізації українській інтернет-простір, де рівень уживання брутальних, лайливих слів, що запозичені з російської мови, залишається високим. Надзвичайно великою є кількість стікерів у соціальних мережах, які широко застосовуються в інтернет-спілкуванні (Телеграм): *а як на щот піздюлей; як сльози йобаного щастя; хрен тобі; панове, це пиздець; отпуск хуйотпуск; остопизділо; такий маленький я і такий великий пиздець* і т.п. Такі російські запозичені одиниці транслітерувалися українською мовою і вільно функціонують у мові соціальних мереж. Такою формою спілкування послуговуються різні за віком та заняттями люди; і така форма спілкування все ще не втратила своєї актуальності.

Тенденція до вживання евфемізмів характерна також для сучасної англійської мови, де є подібні до українських сталі вирази, що замінюють неприємні для мовців слова, фрази.

Таблиця 1. Евфемізми англійської мови та їхні українські відповідники

English Euphemisms	Український евфемізм	“Unpleasant” words	«Неввічливі» слова
Passed away	відійти на той світ, приставитися	died	померти
Didn't make it	душа відлетіла		
Little boys room	покурити, відлити	toilet	ніти відлити, туалет
Ladies room	припудрити носика		
Mentally challenged	Бог наказав, несповна розуму, не дав Бог розуму	handicapped (disabled)	дурний
Physically challenged	кривенький, немічний		каліка
Full-figured (women)	пампушечка, справна, повненька	fat	товстий
Let himself go (men)	справний, дебеленький, фактурний		
Laid off	сидіти на шиї	unemployed	безробітний
Between jobs	вільний політ	fired	
Got off the back of the truck (lorry)	не так лежало, гріх не взяти	stolen	крадений
Fell off the back of the truck			
Previously enjoyed	поношені чоботи, як нове	used	використаний
Bun in the oven	бути при надії, бути невільною	pregnant	завагітніти

Knocked up (<i>slang, very negative</i>)	<i>залетіти</i>		
--	-----------------	--	--

Надзвичайно велику групу формують приклади вживання побутових евфемізмів англійської та української мов, де найбільшу кількість серед досліджених становлять лексичні одиниці на позначення різного ступеня сп'яніння людини.

Таблиця 2. Українські евфемізми та їхні англійські відповідники

Українська мова	Англійська мова
Щось у тебе, куме, <i>чуприна порідшала</i> .	You are becoming a little <i>thin on top</i> (bald).
У неї сокро <i>поповнення сімейства</i> .	Our teacher is <i>in the family way</i> (pregnant).
<i>Розсалабитися (бухнути)</i>	<i>Take the edge off / Designated driver</i> (didn't drink and drove instead).
Щось він <i>трохи п'яленький. У стані легкого «підшофе»</i> .	He is <i>a little tipsy</i> (slightly drunk/happy)/ <i>under the influence</i> .
<i>П'яний як чопок</i> .	He is <i>buzzed</i> .
<i>Кінчений (пропаща людина)</i> .	<i>Wasted</i> (drunk probably for one more day).
<i>В отключці</i> .	<i>Hammered</i> (maybe unconscious).
<i>Обмочився, всцявся</i> .	<i>Pissed</i> (wet your pants).
<i>Пре алкоголем</i> .	<i>Drunk as a skunk</i> .
<i>Мертвецьки (в дупу, в дупель) п'яний</i> .	<i>Dead to the world</i> .
<i>Напитися до свинячого визгу, набратися. Білочка (біла гарячка)</i> .	<i>Pass out. Black out.</i>
<i>Алкаш, не просихає</i> .	<i>Paralytic (alcoholic). Drink like a fish.</i>
<i>Похмілля</i> .	<i>Hung over</i> (headache and feel bad).
Ми не беремо на роботу людей з <i>вадами</i> .	We do not hire <i>mentally challenged</i> (stupid) people.
<i>Сонячна дитина, особлива дитина</i>	He is a <i>special child</i> (disabled or learning challenged).

Слід зазначити, що у сучасній англійській мові існують слова загального вжитку, які допомагають пом'якшити грубі вирази, таким чином стаючи на шлях евфемізації. До таких слів та словосполучень належать: *down a drink*

(*вин'ємо!бухнемо!*); *foot the bill/ cost/ expenses* (розкошелюватися) / *foot it* (швендяти); *be broke/ breake the bank/ make or break*; *tum 's the word/ keep tum* (не базікати).

Не уникає евфемізації інтернет-спілкування, особливо це стосується тих тем, які за своїм змістом вважаються у суспільстві неприємними, глибого особистими, наприклад, на сайтах знайомств.

Так, акроніми та буквенні скорочення дозволяють з одного боку скоротити написання, а з іншого - закрити, зашифрувати не завжди приємну або не для широкого загалу особисту інформацію (національність, сімейний статус, шкідливі звички): *A* – asian (азіат), *B* – black (чорношкірий), *W* – white (білий), *D* – divorced (розлучений), *N/S* – non-smoker (mostly, cigarettes) (той, хто не курить (найчастіше) сигарети), *N/K* – no kids (бездітний), *D+D* (free!) – drug and disease (free) (не вживає наркотики та не має хвороб), *LTR* – long term relationship (довготривалі стосунки), *FWB* – friends with benefits (means sex with friend) (друг «з винагородою (секс)»), sexual orientation (acronyms) (сексуальна орієнтація людини): *Bi* – bi-sexual (бісексуал), *BGM* – black gay male (чорний гей, чоловік), *AGF* – asian gay female (азійка гейка, жінка); *casual relationship* – sex regularly, but no serious relationship (регулярний секс, але без серйозних стосунків), *hook-ups-sex* – just means sex (заради тільки сексу «підчипити»), *ghosting* – start to communicate, but never (!) text back and don't give a reason (почати спілкуватися, але не відповідати на повідомлення без жодних пояснень, зникнути, як привид), *benching* – bench warmer ~ 'keep' a person ready in case your relationship fails (мати запасний варіант для стосунків), *bread crumbing* – sexting (text people), talk, but with no intent to really meeting them (як хлібні крихти, засипати партнера балачками про секс), *netflix+chill* – sex and home dating (Netflix, Inc. — американський провайдер інтернет-служби «на вимогу» (on-demand) потокового мультимедіа у 243 країнах або територіях та постачальник послуг оренди DVD поштою за фіксовану плату у США; у контексті інтернет-знайомств означає «секс за викликом додому»), *catfishing* – fake profile – pretend to be someone else (but instead be married and have kids,

etc.), *cushioning* – communicating with many romantic prospects (a list can be), *roaching* (походить від англійського cockroach (*тарган*)) – hide that they are dating others (a lot of partners) – приховувати, що зустрічаєшся з іншими партнерами [7].

В українському мереживному спілкуванні (Телеграм, Фейсбук, Вайбер тощо) процеси евфемізації також здебільшого мають форму акронімів, які зашифровують ненормативну лексику російського походження: *пзду, збс, всм, крч, бля, епт*. Щодо власне українських лексичних одиниць, які викривають негативне ставлення, осуд і т.п., то такі елементи мовлення скорочення або евфемізації не зазнають, бо не вважаються мовцем занадто грубими, часто це ідіоматичні сполуки (*зівно, шляк би його трафиф, сказав, як у воду перднув, всраться і не жить, шо ти курва, рот закрив, тіжсола така, куку йопта, попістовали, розпінгувались* тощо).

Висновки і пропозиції. Таким чином, евфемізація соцмереживного спілкування досягається шляхом:

- 1) використання скорочень (аконімів);
- 2) залученням непрямого значення загальноновживаної лексики;
- 3) розширення використання негативного значення слова.

Вживання евфемізмів у соціальних мережах також набуває поширення, хоча великою мірою таке спілкування є непрямим, прихованим і часто безвідповідальним, та за стікерами, картинками, акронімами завжди знаходиться людина та її мова. Саме тому евфемізація інтернет-спілкування вимагає подальшого прискіпливого вивчення.

Не всі сфери інтернет-спілкування було розглянуто в цій статті, що може сприяти подальшому аналізу лексичних одиниць цієї групи. Отримані результати можуть використовуватись для укладання словників та написання наукових розвідок у майбутньому.

Список літератури

1. Дубинець З.О. Теми та сфери евфемізації в сучасній пресі // Вісник Запорізького національного університету / З.О.Дубинець. - № 1, 2012. – С. 159-163.
2. Загальне мовознавство: підручник, 3-тє видання / М.П.Кочерган. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 464с.
3. Олексенко В.П. Мовні засоби евфемізації в сучасній українській прозі // Вісник Запорізького національного університету / В.П.Олексенко. - № 1, 2012. – С. 328-334.
4. Онушканич І. В., Штогрин М. В., Пристай С. М. Перекладацькі трансформації як засіб відтворення англійських евфемізмів українською мовою // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Вип.54. – 2015. - С.282-284.
5. Ставицька Леся. Українська мова без табу (словник нецензурної лексики та її відповідники: обценізми, евфемізми, сексуалізми). – К.: «Часопис «Критика»». – 2008. – 456с.
6. Януш О. Евфемізми і мовна естетика [Електронний ресурс: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/КМ/index.htm>]
7. Ве polite. Soft Expressions in English [Електронний ресурс: <http://www.engvid.com>].

T.A. Marchenko. EUPHEMISMS IN MODERN UKRAINIAN AND ENGLISH LANGUAGES

The article deals with the functioning of English and Ukrainian euphemisms at the current stage of development of both languages (English and Ukrainian). The technique of euphemisation of lexical units has also been analysed in the condition of modern stage. A comparative description of the use of English and Ukrainian euphemisms in different linguistic styles has been given to show the vocabulary potential of the languages. The way how to use the euphemisms and the examples have also been discussed and shown. The author emphasizes that the future period of Ukrainain language development is very productive in the way of euphemism

using. It explains the strong will of the society to make the language and communication more pleasant even in the internet communication, the people are totally exhausted because of rude and impolite speaking; and the language reacts on it very quickly. The comparison of Ukrainian and English euphemisms had been done to demonstrate the similar processes in both languages. Some different ways of euphemisms' forming had been considered. Special attention was paid to the Internet Social Groups communication as the most widespread in the world. Comparing two languages was done to provide the characteristics of common processes in both of them. Unfortunately, the author did not analyse the whole vocabulary of internet communication, but it will give the opportunity to continue this work in future issues. Leading part of internet communication was taken by the acronyms and the words with negative meanings. The materials from the article can be widely used in lexicographic works, and in other authors' scientific researches. Future investigation will be very useful to describe and understand the modern language processes for both languages (Ukrainian and English).

Keywords: euphemism, idioms, online communication, style of speech, disguise, social taboos.